

УДК 631.15 (477.74)

ДОБРЯНСЬКА Н. А., канд. екон. наук, НІКІФОРЧУК А.А., старший викладач
Одеський державний аграрний університет, м. Одеса

ОГЛЯД ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНОВИХ В РАЙОНАХ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Розглянуто стан виробництва зернових у Одеській області. Проаналізовано основні причини зниження виробництва зерна. Запропоновано шляхи стабілізації зерновиробництва в області.

Ключові слова: зерно, виробництво, посівна площа, урожайність, фактори підвищення.

The current state of grain production in Odessa regions is examined. The common decrease causes of grain production were analyzed. The stabilizing ways of grain production at region are proposed.

Key words: grain, production, sown area, productivity, improvement factors.

Вступ. Виробництво зерна займає особливе місце серед інших галузей рослинництва. Зерно – це не тільки основа харчування людини, це й джерело виробництва тваринницької продукції (молока, м'яса, яєць, інших продуктів), а також важливий експортний продукт, що визначає зовнішньоекономічні позиції держави. Україна з давніх – давен була одним з лідируючих виробників і експортерів зерна. Маючи у своєму арсеналі 27% усіх чорноземів планети, і сьогодні наша країна мала б посідати одні з перших місць з виробництва і постачання збіжжя на світовий ринок. Однак, родючість наших земель поступово зменшується і за рівнем врожайності зернових Україна значно поступається світовим лідерам виробництва зерна [1].

Ефективність зернового господарства формується не тільки під впливом природних умов, а й під впливом соціально-економічних умов окремих регіонів. Вирішення глобальних проблем зернового ринку потребує індивідуального підходу до кожного регіону окремо [2]. Тому дослідження тенденцій розвитку зернового господарства області як основи для розробки заходів, що забезпечать розвиток галузі, мають особливе значення. Детальне вивчення стану виробництва зерна у кожній області дасть змогу визначити і проаналізувати витоки існуючих проблем у цій сфері рослинництва і окремого регіону, і всієї держави.

Питання стану та перспектив розвитку зерна в нашій країні знайшли своє відображення в роботах багатьох українських учених, серед яких П.І. Гайдучський, П.Т. Саблук, В.Ф. Сайко, В.І Бойко та ін.

На сторінках їхніх публікацій аналізується сучасний стан зернового комплексу України, висвітлюються чинники, які визначають тенденції на ринку зерна, аналізуються і прогнозуються можливості України як експортера зернових. Проте деякі питання щодо резервів збільшення виробництва зерна в кризовій ситуації, в якій знаходиться в даний час

Україна, залишаються невирішеними. Це зумовлює вибір даної теми дослідження та засвідчує її актуальність.

Постановка завдання. Основною метою проведених у даній статті досліджень є аналіз виробництва зерна в центральній-степовій зоні Одеської області за останні роки та виявлення резервів нарощування обсягів виробництва зернової продукції в регіоні.

Методологічною та теоретичною основою наукових досліджень послужили праці вітчизняних та зарубіжних вчених, науково-методична та інформаційно-публіцистична література. Нормативною базою дослідження є Закони України, постанови Уряду, директивні документи з питань регулювання виробництва зерна, фінансово-кредитної, інвестиційної та інноваційної діяльності зернопродуктового підкомплексу. В якості інформаційної бази використані статистичні збірники Одеського обласного управління статистики і Держкомстату України та інформація Головного управління агропромислового розвитку Одеської облдержадміністрації.

Для досягнення поставленої мети були обрані основні загальнонаукові і спеціальні методи. У процесі дослідження застосовувалися такі методи, як абстрактно-логічний, історико-економічний, монографічний, економіко-статистичний, графічний та інші.

Результати. На сучасному етапі, коли земельні фонди обмежені, високоефективне використання ріллі та підвищення її продуктивності пов'язано з подальшим розвитком сільського господарства та збільшенням виробництва зернової продукції.

Виробництво зерна займає особливе місце серед інших галузей рослинництва. Одеська область посідає провідне місце серед інших областей України по виробництву зерна, тому від рівня економічної ефективності вирощування зернових культур значно залежить економічний рівень регіону.

У країнах, що є провідними виробниками зернових, вже давно проблеми ефективного ведення зерновиробництва поставлено під контроль держави завдяки вкладенню капіталу у сферу землеробства, створенню високопродуктивних сортів зернових культур, інтенсифікації технології їх вирощування. В Україні сільгоспвиробники самостійно вирішують організаційно-виробничі питання в даній галузі. З огляду на це, спостерігаються у господарствах Одеської області грубі порушення системи землеробства, що призводить до зниження валового збору зерна (табл. 1). До складу Одеської області входять 26 районів, які, у свою чергу, на основі

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК РИНКУ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ

агрокліматичних умов об'єднано в 4 зони (північно-степова, центрально-степова, південно-степова та приміська зони). Але нерівномірне випадання опадів, сухотів, зимові відлиги можуть погіршувати умови вирощування культур та знижувати їх продуктив-

ність. Не завжди і не скрізь вдається отримувати високі і сталі врожаї. Віддача 1 га одних і тих же самих культур у різних агрокліматичних районах неоднакова.

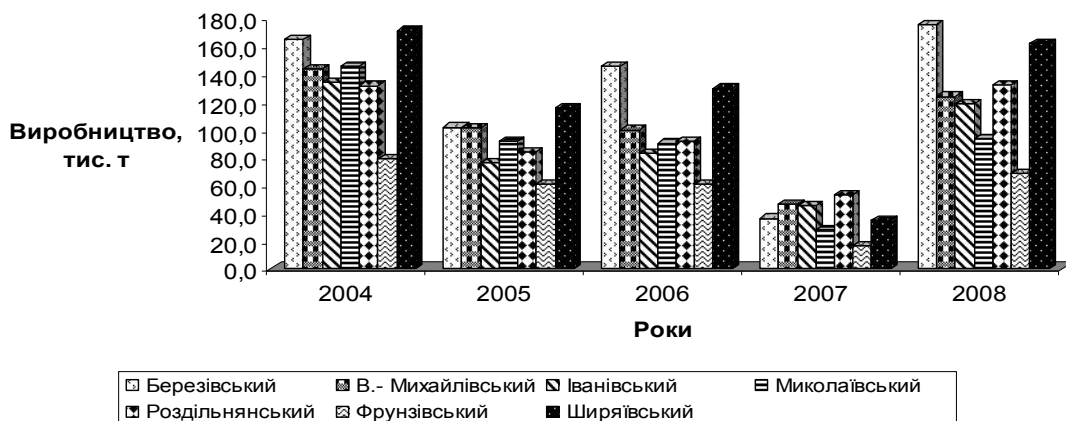
Таблиця 1

Динаміка валового збору зернових та зернобобових культур у господарствах центрально-степової зони Одеської області, тис. т

Найменування районів	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	В середньому за 2004-2008 рр.	Структура,%
Березівський	164,9	101,5	145,1	36,2	175,0	124,5	18,2
В.-Михайлівський	143,1	100,9	99,7	46,4	123,7	102,8	15,0
Іванівський	133,7	76,2	83,0	45,5	118,2	91,3	13,3
Миколаївський	145,6	91,5	90,0	28,3	93,4	89,7	13,1
Роздільнянський	131,4	83,7	91,3	53,0	131,7	98,2	14,3
Фрунзівський	79,2	60,4	60,5	16,1	68,7	57,0	8,3
Ширяївський	170,9	115,2	129,5	34,5	162,0	122,4	17,8
Всього по центрально-степовій зоні Одеської області	968,8	629,4	699,1	260,0	872,6	686,0	100

Об'єми надходження валової продукції зерновиробництва в значній мірі залежать від природно - кліматичних умов, і, як видно з показників в таблиці 1, у 2007 році найнижчий рівень

валового збору зерна в центрально-степовій зоні Одеської області 260 тис. тонн. Найврожайнішим видався 2004 рік. У 2008 році отримано 872,6 тис. т зерна, що на 10 % менше ніж у 2004 році.

Рис. 1. Динаміка валового виробництва зернових та зернобобових культур в господарствах центрально-степової зони Одеської області

На рисунку 1 відмічено коливання у надходженні зернової продукції по районам центрально-степової зони Одеської області. Лідерами

у більшості років є два райони: Березівський та Ширяївський.

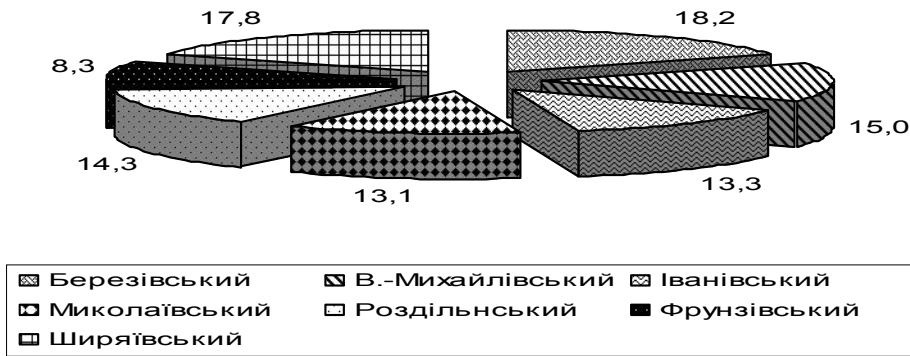

Рис. 2. Структура виробництва зернових та зернобобових культур у розрізі районів центрально-степової зони Одеської області в середньому за 2004-2008 рр., %

В середньому за 2004-2008 роки, як видно з рисунку 2, перше місце в отриманні зернової продукції в даній зоні займає Березівський район – 18,2%, друге – Ширяївський район – 17,8 %, на третьому – Велико-Михайлівський район – 15,0%, а на останньому – Фрунзівський – 8,3 %.

Природно-кліматичні умови області дозволяють вирощувати чимало сільськогосподарських

культур. Центральне місце у розвитку рослинництва області протягом 2004-2008 рр. продовжують займати зернові культури, - один з головних видів продукції. Для дослідження сучасного стану та ефективності виробництва зернових за агрокліматичними районами області проведено аналіз динаміки посівних площ (табл. 2).

Таблиця 2

Площа посіву зернових та зернобобових культур у розрізі районів центрально-степової зони Одеської області, га

Найменування районів	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	В середньому за 2004-2008 рр.	Структура, %
Березівський	60999,6	56836,9	65048,0	65039,7	82236,06	110053,4	19,9
В.-Михайлівський	48345,6	46685,7	47095,0	51296,3	44944,06	79455,6	14,4
Іванівський	39364,9	37522,1	37978,0	42290,1	40658,08	65937,7	11,9
Миколаївський	45139,2	43036,4	45220,0	47403,4	41602,33	74133,8	13,4
Роздільнянський	47665,1	49157,5	47426,0	52601,2	51785,79	82878,5	15,0
Фрунзівський	27622,4	26551,3	27718,0	29446,7	25805,8	45714,7	8,3
Ширяївський	50992,9	54183,7	62365,0	55175,0	58656,38	93791,0	17,0
Всього по центрально-степовій зоні Одеської області	320129,7	313973,6	332850,0	343252,5	345688,5	551964,8	100,0

Аналіз даних таблиці 2 свідчить про нестабільність ситуації у зерновиробничому комплексі області. Майже така сама тенденція спостерігається, як видно з рисунку 3, і в розподілі зайнятої площі під зерновими культурами у центрально-степовій зоні

Одеської області. Виключенням є третє місце, переважаюча частка посівних площ під зерновими належить Роздільнянському району – 15,0%, а також на п'ятому місці Миколаївський район – 13,4%.

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК РИНКУ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ

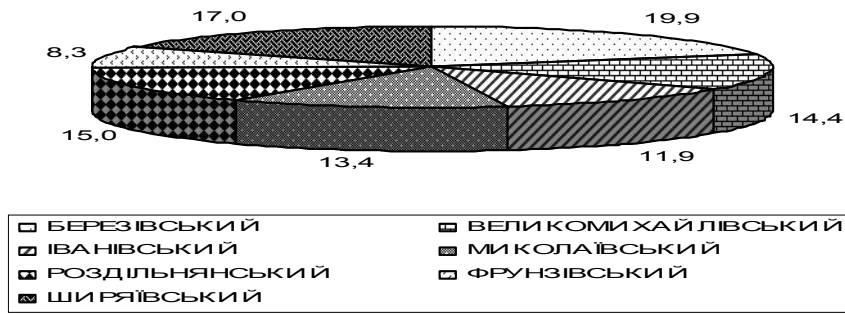

Рис. 3. Структура посівної площі зернових та зернобобових культур у розрізі районів центрально-степової зони Одеської області в середньому за 2004-2008 рр., %

У 2008 році поряд із зменшенням валового збору зерна необхідно відмітити збільшення їх посівної площі. Так, у 2008 році в даній зоні площа посіву зернових становила 345688,5 га, що на 8 % більше, ніж у 2004 році. Необхідно також відмітити, що за останні 5 років у 2008 році площа посіву зернових культур була максимальною.

Об'єми валових зборів зернових напряму залежать від зміни двох факторів: посівних площ і

урожайності. При аналізі останнього показника було виявлено, що найвищий його рівень в середньому за 2004-2008 рр. отримали господарства Іванівського району 23,1 ц/га, а також Ширяївського району 21,8 ц/га. Рівень урожайності починаючи з 2005 року є низьким і коливається у межах 7,6-25,2 ц/га (таблиця 3).

Таблиця 3

Урожайність зернових та зернобобових культур у розрізі районів центрально-степової зони Одеської області, га

Найменування районів	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	В середньому за 2004-2008 рр.
Березівський	27,0	17,9	22,3	5,6	21,3	18,9
В.-Михайлівський	29,6	21,6	21,2	9,0	27,5	21,6
Іванівський	34,0	20,3	21,9	10,8	29,1	23,1
Миколаївський	32,2	21,3	19,9	6,0	22,4	20,2
Роздільнянський	27,6	17,0	19,3	10,1	25,4	19,8
Фрунзівський	28,7	22,7	21,8	5,5	26,6	20,8
Ширяївський	33,5	21,3	20,8	6,3	27,6	21,8
В середньому по центрально-степовій зоні Одеської області	30,3	20,0	21,0	7,6	25,2	20,7

Об'єми валових зборів зернових культур залежать від зміни двох факторів: посівних площ і

урожайності. Ступінь впливу цих двох факторів на врожай зернових представлено у табл. 4.

Факторний аналіз зміни валового збору зернових та зернобобових залежно від площі посіву і урожайності у розрізі районів центрально-степової зони Одеської області

Райони	Площа посіву, тис.га		Урожайність, ц/га		Валовий збір, тис. ц		Відхилення (+,-), ц		
	2004р.	2008р.	2004р.	2008р.	2004р.	2008р.	Всього	у т.ч. за рахунок зміни	
								площі	урожайності
Березівський	60,9	82,2	27,03	21,28	1648,8	1749,6	100740	574040	-473300
В.-Михайлівський	48,3	44,9	29,60	27,53	1430,8	1237,3	-193535	-100670	-92865
Іванівський	39,4	40,6	33,98	29,06	1337,5	1181,6	-155832	43937	-199768
Миколаївський	45,1	41,6	32,25	22,44	1455,5	933,7	-521833	-114051	-407782
Роздільнянський	47,6	51,8	27,57	25,44	1314,2	1317,2	3065	113613	-110548
Фрунзівський	27,6	25,8	28,68	26,62	792,2	687,0	-105211	-52098	-53113
Ширяївський	50,9	58,6	33,51	27,62	1708,6	1619,8	-88727	256776	-345503
Всього по центрально-степовій зоні Одеської області	320,1	345,7	30,26	25,24	9687,7	8726,3	-961334	773452	-1734786

Таким чином, за розрахунками таблиці 4, можна свідчити про те, що ступінь впливу вищезазначених факторів на валові збори зернових в районах центрально-степової зони Одеської області має однаковий відтінок. У 2008 році дана зона недоотримала у порівнянні з 2004 роком 961334 ц зерна, в тому числі за рахунок зниження рівня урожайності зернових культур було недоотримано 1734786 ц. Ця тенденція спостерігається по усім районам цієї зони.

Висновки. Отже, проаналізувавши виробництво зернових по центрально-степовій зоні Одеської області, слід зазначити, що зменшення посівних площ і рівня врожайності зернових є основною причиною спаду виробництва зерна. Для стабілізації зерновиробництва в області необхідно визначити оптимальну площу посіву зернових, розробити заходи, спрямовані на підвищення рівня врожайності цих культур, а також детально вивчити питання раціонального розміщення зернових по агрокліматичних районах області.

З огляду на об'єктивність, основним фактором збільшення валового збору зерна є підвищення врожайності зернових культур. Це є однією з найактуальніших проблем сільського господарства на даному етапі, для успішного вирішення якої необхідно задіяти невикористані резерви зростання, зокрема, такі як запровадження у практику розробок і досягнень НТП, застосування передових агротехнологій вирощування зернових культур у поєднанні з науково обґрунтованим внесенням

мінеральних добрив, засобів захисту рослин, використанням якісного насіннєвого матеріалу.

Резервами ефективної роботи зернової галузі та збільшення продовольчого фонду країни є вдосконалення наявних виробничих систем на базі поліпшення організаційно-технологічних умов виробництва, зокрема:

1. застосування передових технологій виробництва продукції, високопродуктивної техніки;
2. хімізація виробництва шляхом використання мінеральних добрив, мікродобрив, гербіцидів та інших отрутохімікатів для боротьби зі шкідниками та хворобами рослин на науково-обґрунтованому рівні;
3. забезпечення галузі якісним насіннєвим матеріалом;
4. здійснення комплексу заходів щодо врегулювання зернового ринку та його інфраструктури;
5. удосконалення законодавчої, фінансово-кредитної і податкової системи.

У подальшому дослідженні напрямів підвищення рівня виробництва зерна як у Одеській області, так і по Україні в цілому, доцільно виокремити:

- оптимізацію розміщення виробництва окремої зернової продукції з урахуванням ґрунтово-кліматичних умов і матеріально-технічної забезпеченості кожного району, удосконалення відповідно до цього структури і сівозмін посівних площ;

- розроблення програми взаємозв'язку, матеріально-технічного забезпечення у процесі взаємодопомоги між сільськогосподарськими підприємствами, переробною промисловістю і галузями виробництва зерна.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бойко В.І Обґрунтування раціонального розміщення виробництва зерна / В.І. Бойко // Економіка АПК - 2002 - №5. - С. 9 - 13.
2. Компанієць В.О. Україна в контексті світової торгівлі зерном: аналітичний огляд / В.О. Компанієць // Хранение и переработка зерна. - 2004. - №5. - С. 10-14.
3. Статистичний збірник. Сільське господарство Одеської області / За ред. Т.О. Продан // gus@od.ukrstat.gov.ua

УДК 634.8+633.2

ПАВЛОВА О.С., аспірант

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, м. Одеса

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ВИНОГРАДАРСТВА ТА ВИНОРОБСТВА

В статті розглянуто сучасні тенденції та проблеми розвитку виноградарства та виноробства України. Надано рекомендації щодо пріоритетних напрямків розвитку виноробних підприємств.

Ключові слова: виноградарство, виноробство, тенденції, проблеми, напрямки розвитку.

The modern tendencies and development problems of Ukraine viticulture and winemaking industry are considered in the article. The regards priority areas recommendations of winemaking enterprises development are given.

Key words: viticulture, winemaking industry, tendencies, problems, development directions.

Вступ. Виноградарство та виноробство в Україні завжди були важливими видами економічної діяльності. Інтеграція України до СОТ, незбалансована державна політика у цій сфері призвели до неспроможності виноградарських та виноробних підприємств ефективно працювати у жорсткому конкурентному середовищі.

Економічні проблеми виноградарства та виноробства вивчалися у працях Б.В. Буркинського, І.М. Агеєвої, А.А. Бревнова [1], В.І. Иванченко, І.Г. Матчиної [2], Ю. Мокеєвої [3] та інших вітчизняних

науковців. Однак динамічні зміни економічної ситуації в країні свідчать про необхідність подальшого вивчення та пошуку шляхів вирішення проблем, які стримують розвиток цих суб'єктів господарської діяльності.

Постановка завдання. Основною метою написання даної статті є дослідження сучасного стану та умов функціонування виноробних та виноградарських підприємств, виділення головних проблем їх функціонування, а також виявлення пріоритетних напрямків розвитку цих підприємств.

Результати. *Тенденції у виноградарстві.* Виробництво вин у будь-якій країні починається з виноградарства, оскільки виноград є головною сировиною для виробництва цього напою. Площі, які займають виноградники на території України, не в повному обсязі характеризують обсяг фактично отриманого врожаю. Адже врожайність винограду залежить від агрокліматичних умов, рівня використання добрив, культури землеробства, інших факторів [1, с. 20].

Валовий збір винограду в Україні наведений у таблиці 1.